

Ritfregnir

Orðabækur

Norsk banneordbok. Ritstjóri: Ruth Vatvedt Fjeld. Önnur útgáfa, aukin og bætt. Oslo: Humanistforlag. 2021. (536 bls.) ISBN 978-82-8282-211-4.

Nýlega kom út önnur útgáfa *Norsk banneordbok* en hún var fyrst gefin út árið 2018 og svo þremur árum síðar með endurbótum. Samtals eru rúmlega 1000 flettur í bókinni, þ.e. orð og orðasambönd sem talin eru til blótsyrða, bannorða og skammaryrða. Eins og ritstjóri bókarinnar bendir á er ekki alltaf augljóst hvaða orð og orðasambönd megi flokka sem slík. Bókin hefst á inngangi þar sem fjallað er um blótsyrði og bannorð að fornu og nýju: hvað einkennir þessi orð, af hverju og hvernig þau eru notuð og af hverjum. Flettugreinarnar eru þannig uppbyggðar að á eftir uppflettiorðinu birtast upplýsingar um styrkleika orðsins (merkt með 0–4 þrumum). Þar á eftir kemur útskýring á orðinu, þ.e. upprunaleg merking, orðsifjar og notkun í dag. Varpað er ljósi á notkun orðsins með því að sýna raunveruleg notkunardæmi úr blöðum og af samfélagsmiðlum. Að lokum koma svo upplýsingar um orðflokk, merkingaflokk (t.d. DJÖFULLINN, GUÐ, KYNLÍF, SJÚKDÓMAR OG DAUÐI) og upplýsingar um útbreiðslu (sjaldgæft, algengt, mjög algengt).

Nafnfræði

Ættarnöfn á Íslandi. Átök um þjóðararf og ímyndir. Páll Björnsson. Reykjavík: Sögufélag. 2021. (324 bls.) ISBN 978-9935-466-29-7.

Í bókinni er rakin saga deilna um ættarnöfn á Íslandi, saga sem teygir sig aftur til 19. aldar og stendur í raun enn yfir. Verkið skiptist í fjóra meginkafla sem hver og einn fjallar um afmarkað tímabil í sögunni. Í fyrsta kafla er fjallað um deilur á 19. öld og fram til ársins 1913 þegar lög um ættarnöfn voru samþykkt á Alþingi. Með þessum nýju lögum var Íslendingum gert kleift að taka upp ættarnöfn. Í öðrum kafla er svo fjallað um tímabilið 1913–1925, þ.e. fram að því að nafnalögum var aftur breytt og leyfið fellt úr gildi. Í kaflanum gerir höfundur grein fyrir þeim rökum sem fylgjendur og andstæðingar ættarnafna beittu í deilum sínum sem gátu verið hatrammar. Í þriðja kafla er sjónum svo beint að tímabilinu frá 1925 til okkar daga. Sagt er frá tilraunum þingsins til að breyta nafnalögum og fjallað er sérstaklega um deilur sem sneru að nöfnum nýrra ríkisborgara. Í fjórða og síðasta kafla veltir höfundur svo vöngum yfir merkingu og notkun ættarnafna í íslensku samfélagi. Í viðauka bókarinnar hefur höfundur safnað saman lögum um mannanöfn auk frumvarpa sem ekki voru samþykkt, það nýjasta frá 151. löggjafarþingi 2020–2021.

Names, Texts and Landscapes in the Middle Ages. A Memorial Volume for Duncan Probert. Ritstjórar: Steven Bassett og Alison J. Spedding. Donington: Shaun Tyas. 2022. (402 bls.) ISBN 978-1-907730-94-8.

Bókin er greinasafn í tveimur hlutum, gefið út í minningu bresks sagnfræðings, Duncan Probert, sem lést árið 2016. Fyrri hlutinn inniheldur greinar eftir Probert sjálfan sem beina athygli að miðaldaheimildum, landslagssögu, örnefnum og mannanöfnum í Bretlandi á miðöldum. Síðari hlutinn geymir 14 greinar eftir samstarfsfólki hans, en þær fjalla um viðfangsefni sem voru Probert hugleikin. Þar á meðal eru nokkrir kaflar um nafnfræði: bresk örnefni og mannanöfn, sér í lagi á miðöldum. Margt í bókinni rímar við rannsóknir á sögu og menningu Íslands á miðöldum en helsta ástæða þess að geta bókarinnar í bókafræðingnum *Orðs og tungu* er kafla sem fjallar um

íslensk örnefni. Höfundurinn er Chris Callow (sagnfræðingur við Birmingham háskóla og höfundur bókarinnar *Landscape, Tradition and Power in Medieval Iceland: Dalir and the Eyjafjörður Region c. 870–c.1265*, gefin út af Brill árið 2020). Eftir nokkur inngangsorð (sem eru e.t.v. ætluð þeim lesendum sem búa ekki yfir þekkingu um sögu Íslands, íslensku eða íslenskar örnefnaheimildir) stiklar Callow á stóru um sögu örnefnarannsókna á Íslandi. Hann greinir helstu stefnur og tilgang rannsóknanna og segir frá framlögum m.a. Björns M. Ólsens, Finns Jónssonar, Eggerts Ó. Brím, Margeirs Jónssonar, Ólafs Lárussonar, Þórhalls Vilmundarsonar, Svavars Sigmundssonar og Helga Skúla Kjartanssonar. Í lokin er greint í stuttu máli frá starfsemi örnefnanefndar, ásamt rannsóknum Birnu Lárusdóttur um Surtsey og örnefnaumræðu sem átti sér stað þegar sú eyja varð til. Þótt hér séu ekki nýjar rannsóknarniðurstöður varðandi íslensk örnefni ætti ritgerðin engu að síður að vekja athygli því hún er sú fyrsta á ensku sem tekur saman rannsóknir á íslenskum örnefnum. Sem slík mun hún án efa gagnast nemendum og öðrum fræðimönnum sem þekkja ekki efnið nú þegar.